

Innspill til rusreformutvalget fra Juvente

Juvente er en ungdomsorganisasjon som jobber med ruspolitikk og forebygging. Vårt utgangspunkt er at den mest solidariske ruspolitikken er den som bidrar til at færrest mulig opplever problemer med egen eller andres bruk av rusmidler.

Rusreformen berører alle. Uavhengig av hvordan man stiller seg til virkemidlene, retningen og hvor stort avviket er fra dagens retning i ruspolitikken, så er ruspolitikken en politikk for alle. Det innebærer at ulike hensyn skal balanseres, og at rusreformen med nødvendighet skal ta høyde for et komplekst samspill av mekanismer. Juventes fokus er på det brede laget av ungdom som ikke trenger helsehjelp, men som berøres av egen eller andres rusbruk.

Rusreformen handler i stor grad om dem som har falt utfor stupet, og som skal sikres en mykest mulig landing, og rask vei tilbake til en trygg sti. Fjellsiden skal fylles av folk med håver, og dalbunnen nedenfor skal fylles med madrasser, som skal bidra til at fallene blir så korte og landingen blir så myke som mulig. Det er veldig bra. Samtidig er vi bekymret for at ingen blir igjen til å sette opp gjerder og patruljere kanten av stupet, der de fleste befinner seg. Da risikerer man at flere faller utenfor, særlig fordi det er mange i debatten som hevder at det ikke finnes noe stup, eller at det å falle utenfor kanten er bra for deg.

Så lav bruk som mulig

Det aller viktigste folkehelsepolitiske målet er at **bruken av rusmidler skal være så lav som mulig i befolkningen**. Her har vi i stor grad lykket, og vi har lykket langt bedre enn de fleste andre land. Å sikre videreføring og ytterligere styrking av disse resultatene bør være en sentral forutsetning for reformarbeidet. Islands modell for meningsfull fritid, foreldrestøtte, forskerinvolvering og forebygging er en av få tilnærminger som har gitt enda bedre resultater enn i Norge. Youth In Iceland-modellen bør derfor i høyeste grad få utvalgets oppmerksomhet, om ikke annet som en modell for samordning av innsats for å redusere ruskskadene.

I Australia økte ikke antallet cannabisbrukere nevneverdig når de avkriminaliserte (ikke legaliserte) i flere av sine delstater over en lengre tidsperiode. **Men, brukerne ble mye yngre.** Debutalderen stupte fra 18 til 16 år. I kjølvannet av legaliseringstrenden i USA så har andelen som bruker svært ofte eller daglig økt markant. Dette er alvorlige trender som viser med all tydelighet at den største belastningen bæres av de som allerede er mest sårbare, og at avkriminalisering (ikke bare legalisering) også kan ha slike negative effekter. **Vi må ikke akseptere slike effekter i Norge.** Norge har også lavere andel som har prøvd og lavere andel brukere enn Australia, noe som også gir et markant rekrutteringspotensial her, som de fleste andre land ikke har. Å gjøre endringer som kan ha et skadepotensial, uten å ha kartlagt og etablert overvåkningsmekanismer og mottiltak, er i strid med føre-var-prinsippet i folkehelsearbeidet.

Et lavt forbruk av rusmidler i befolkningen vil gi færre ruskskader, og mer kapasitet til å følge opp dem som sliter. Dagens ungdomsgenerasjon er høytpresterende og generelt godt tilpasset. **Det betyr at rusproblemer skaper enda mer utenforskap enn for tidligere generasjoner.** Rusmidler er farligere for denne ungdomsgenerasjonen. Det er et solidaritetsspørsmål å holde

bruken lav, fordi de med flest risikofaktorer og høyest sårbarhet bærer størstedelen av byrden av bruken. **Denne mekanismen er tilstede uansett hvor mye helserettet oppfølging vi kan tilby.** Vi må altså også jobbe med nivået av bruk i befolkningen generelt og ungdomspopulasjonen spesielt.

Rusmidler rammer også en gruppe som ikke har noen tydelig risiko. Dette gjør rusmiddelbruken til et viktig mål for folkehelsearbeidet generelt, og for ruspolitikken spesielt. Juvente ber om at

- **redusert antall brukere,**
- **redusert andel brukere med et høyt eller hyppig forbruk og**
- **økt (debut)alder på brukerne gjøres til sentrale kriterier for å monitorere og vurdere om endringer fungerer, at man setter inn effektive tiltak for at målsetningene på disse kriteriene nås, og at endringer i feil retning møtes med effektive tiltak.**

Kommunikasjon av forbud og skader

I debatten rundt endringer i tilnærming og tilbudet til rusavhengige får Juvente stadig tilbakemeldinger på at særlig **cannabisbruk nå oppfattes som mindre farlig**. Politiet melder om det samme. Vi vet fra USA at bruksnivå og oppfattelse av risiko henger veldig tett sammen, og tallene fra blant annet Ung i Oslo og Førre Var i Trondheim viser en markant økning på kort tid som bør ses på som et varsel til retorikken rundt denne reformen. Avkriminaliseringen i Australia ble misoppfattet som en slags legalisering, særlig av de yngste ungdommene, noe som førte til en ekstrem senking av debutalderen. Det hjelper ikke at intensjonen er god hvis resultatet er økt skade for andre grupper. Reformarbeidet skal naturligvis ikke ha skylden for denne utviklingen, men i fokuset som prosessen har fått ligger det et stort potensial for å bidra til at denne uheldige utviklingen ikke fortsetter.

Folkehelseinstituttet kom med bekymringsfulle tall i fjor om at andelen av dem som fikk tilbud om cannabis og som svarte ja, hadde økt markant. Dette hadde blitt kamuflert av en parallell trend om at færre fikk tilbud om cannabis. Når eksponeringen øker er det grunn til å anta at bruken kan øke mye brattere enn tidligere, fordi den generelle motstandsdyktigheten blant ungdom har gått ned. Ung i Oslo-tallene viser nettopp dette, med en markant økning i cannabisbruk blant ungdom. Lignende trend er også tydelig i Bergen og Trondheim. **Juvente oppfatter at det er debatten om rusmidlenes juridiske status som i stor grad har ansvaret for denne endringen i oppfattelse hos ungdom.** Det er derfor av avgjørende betydning at utvalget i sin kommunikasjon og sine anbefalinger understreker at disse stoffene fortsatt er forbudt, og at det skyldes at de er skadelige. Utvalget har her en unik mulighet til å kommunisere noe svært viktig, med et gjennomslag som ingen andre instanser vil kunne ha. Det er tegn på at vi er i ferd med å miste noe av motstandsdyktigheten mot rusmiddelbruk i enkelte ungdomsgrupper. Hvis det skjer, vil veien fra bruk til misbruk bli kortere for flere.

Det skal lite til for å øke forekomsten av en skadelig atferd i en befolkningsgruppe, så lenge påvirkningen er bred nok. Mer enn 50 barn i USA ble plutselig lagt inn med salmonellaforgiftning i 2010, etter at Disney-tegnefilmen «Prinsessen og frosken» ble gitt ut. De hadde, naturligvis, kysset frosker. Når noe fremstilles som attraktivt, så øker forekomsten, fordi handlingen blir lettere tilgjengelig. Vi har en slik situasjon med rusmidler nå, særlig cannabis, og kommunikasjonen rundt denne reformen er en viktig faktor for å styrke eller svekke en slik tilgjengelighets-mekanisme. Fordi Norge har lav bruk av disse stoffene i utgangspunktet, vil selv små endringer har veldig stor effekt på problemomfanget.

Ett eksempel på retorisk «forebygging» kan være å slutte å snakke om «rekreasjonsbruk» av cannabis. Dette gir et inntrykk av at det finnes en slags terapeutisk bruk, eller at en viss type bruk kun gir positive opplevelser, eller fungerer som en slags hobby. Det er ikke de mest ressurssterke, robuste og veltilpassede ungdommene som raskest tar til seg den typen retorikk, det begynner med dem som allerede har en langt fremskredet problemutvikling.

Oppfølging av unge brukere

Når det gjelder dem som bruker rusmidler har dette utvalget en mulighet til å sikre oppfølging av en hastighet, kvalitet, intensivitet og varighet som vi aldri tidligere har sett. Det er veldig spennende. Vi er riktignok bekymret for hvordan man skal sikre tilstrekkelig faglig kompetanse på rus og psykisk helse til å være effektive i den lokale oppfølgingen. **For ungdom mener vi at man bør ha krav på oppfølging innen svært korte tidsfrister, særlig fordi eventuell motivasjon til å ta tak i problemer som hovedregel har meget kort varighet i denne målgruppen (som alt annet).** Vi ser at allerede etablerte lovpålagte tjenester for ungdom ofte ikke er i nærheten av å kunne respondere innenfor tidsfristene, enten det er snakk om PPT, barnevern eller BUP. Det vil kreve enorme ressurser å sikre et system med tilstrekkelig kompetanse og dekningsgrad til at dette vil fungere bedre. Juvente er bekymret for at det kan være politisk og/ eller praktisk umulig å gjøre systemet faglig forsvarlig. **Å erstatte dagens system med et løsrevet lappetepe av dårlig oppfølging, samtidig som man fjerner deler av politiets forebyggende verktøykasse, vil være den dårligste løsningen.** Her må utvalget være tydelig på en samlepakke som man må implementere i sin helhet. Hvis du er syk og kun spiser 1/3 av penicillinkuren din, så forsvinner ikke 1/3 av sykdommen. Da blir du bare enda sykere, og øker risikoen for resistente bakterier i samme slengen. Et nemndsystem må ha tilstrekkelig kompetanse, utbredelse og kapasitet til å følge opp riktig og raskt, og bør også jobbe systemisk ved å inkludere bl.a. foreldre/ foresatte ved fremmøte og i videre oppfølging (for alle under 18 år).

Juvente er særlig bekymret for at det store flertallet av ungdommer som kan komme til å bruke rusmidler, men som ikke har behov for helsehjelp, ikke vil få noen reell oppfølging. Dette kan bety at **flere ungdommer vil komme mye lenger i sin problemutvikling før hjelpeapparatet vil ha noe å tilby.** En ungdom som røyker cannabis på fest noen ganger, og som sliter litt ekstra sosialt og/ eller akademisk, har ikke nødvendigvis et helseproblem. Dagens system klarer, på sitt beste, å håndtere et vidt spekter av problemutvikling på et tidlig tidspunkt. Dette bør styrkes. Det finnes et spekter av virkemidler som ikke naturlig faller inne i straffe-kategorien, men som ikke er helsehjelp. Et ensidig fokus på helsehjelp er en uhenksommessig innsnevring av virkemidlene, og kan slå svært uheldig ut for den største gruppen av unge rusbrukere; de som trenger hjelp, men ikke helsehjelp. I tillegg er erkjennelsen av å ha et helseproblem noe som ofte kommer mange år senere enn problemet. Et system basert på frivillighet alene forutsetter at en slik erkjennelse av å ha et problem kommer veldig tidlig, og det er ikke tilfelle for de aller fleste ungdommer. For ungdom vil en slik forsinkelse kunne være fullstendig ødeleggende for deres liv. **Juvente er bekymret for at reformens fokus på helsehjelp i praksis vil redusere muligheten for oppfølging og inngripen overfor ungdom på et tilstrekkelig tidlig stadium i problemutviklingen.**

Kartlegge handlingsrom innenfor dagens regelverk

Vi kjenner til ungdom som har blitt plukket opp av politipatruljer, i ruset tilstand. Motivasjonssamtalen starter i politibilen på vei til rusakutten, der de avleveres for helsehjelp uten bøtelegging eller anmeldelse. Fra Kristiansand vet vi at ungdomskontrakter kan følges opp på en måte som gir svært gode resultater, og høy grad av tilfredshet hos de ungdommene som gjennomfører dem. Slik kan det fungere i dag, og vi håper at utvalget også vil gjøre et grundig arbeid med å kartlegge handlingsrommet innenfor dagens regelverk.

Forebyggende effekt av forbud

Dagens regelverk, der bruk og besittelse er straffbart, har en forebyggende effekt. Juvente gjennomførte våren 2018 en spørreundersøkelse gjennom Ipsos hvor vi spurte ungdom i alderen 12-19 om årsaker til å bruke eller la være å bruke cannabis. At stoffet var forbudt var den nest viktigste enkeltårsaken (tett på helseskader), og den største gruppen av begrunnelser for å la være. Forbudet er en viktig årsak til å avstå i begge aldersgruppene (12-15 og 16-19 år), men hhv. 59 % og 58 %. 61 % av ungdom er helt enig i at dagens forbud bør opprettholdes, mens 5 % er helt uenig.

Dette uttrykker en motstandsdyktighet mot bruk av narkotiske stoffer, som har verdi, men som synker med alder. Det sier noe om status på bruken, og hva det betyr for interessen. Det er oppsiktsvekkende høyt at nesten 60 % av ungdom mener at forbudet er viktig for dem som begrunnelse i deres nei, når det vil gi mer status å henvise til subjektive vurderinger rundt helsevalg, forventninger osv. Norsk ungdom ønsker å være lovlidige. Forbudet betyr noe for disse mange ungdommene som ikke er så interessert i rusmidler, og små bevegelser i denne gruppen betyr veldig mye for den samlede bruken. Denne mekanismen er svært viktig, og bør ikke fjernes av andre hensyn, uten at man har en konkret plan for hvordan man skal opprettholde effekten. Det vil ikke være tilstrekkelig at forbudet består, dersom det ikke foreligger noen risiko ved bruk og eksperimentering, og dette er særlig viktig for de yngste (jf. Australias avkriminalisering). Forbudet uthules dersom overtredelser ikke får konsekvenser, på samme måte som man på enkelte veistrekninger kan se gjennomsnittshastigheter langt over tillatt fartsgrense.

Tallene viser også en trend som bekrefter det daværende SIRUS rapporterte allerede i 2006, at kunnskap om rusmidler er synkende gjennom skoleløpet, fordi det i dag ikke drives målrettet informasjons- og forebyggingsarbeid i skolen. Dermed får flertallsmisforståelser og feiloppfatninger økende fotfeste gjennom skoleløpet, og gir synkende kompetanse gjennom ungdomstiden frem mot debut og høyrisikoperioder som russetiden. Behovet for å styrke det forebyggende arbeidet bør også tas med som et virkemiddel i reformarbeidet, og som en sentral del av den politiske tiltakspakken man ender opp med.

Juventes hovedpoeng er at forebygging må styrkes, og må være hovedstrategi. Vi satser ikke primært på skadereduksjon overfor andre fenomener med skadelig effekt på ungdom, f.eks. mobbing. Vi forebygger fordi det er riktig OG fordi det er mest effektivt. Det er mulig at det ligger utenfor utvalgets mandat, men Juvente mener at det er ekstremt viktig å se på hvilke tiltak man skal rette mot de unge som ikke trenger helsehjelp. Denne gruppen er så stor at små endringer får store konsekvenser. Vi er veldig glade for den viktige jobben utvalget har begynt på, og vi stor tro på at dere kan klare å fikse det som må fikses, og ta vare på det vi allerede har som fungerer.

Kjetil Vesteraas

Daglig leder, Juvente

Christina Babington

Styreleder, Juventee